

PREVENCIÓ, LA TASCA PERMANENT

Consentiment: germana, jo sí que et crec

Montserrat Pineda Lorenzo

Il·lustració: [Eduardo Luzzatti](#)

La denunciant va sentir un intens aclaparament i desassossec, que li va produir estupor i li va fer adoptar una actitud de sotmetiment i passivitat, determinant-li a fer el que els processats li deien que fes, mantenint la major part del temps els ulls tancats. Els processats van conèixer i van aprofitar la situació de la denunciant en el petit espai al qual l'havien conduït, per a realitzar amb ella diversos actes de naturalesa sexual, amb ànim libidinós, actuant de comú acord entre ells.

En paraules del magistrat, tot va succeir sense que aquesta denunciant els expressés ni de paraula ni amb gestos, ni de cap altra manera, la seva disconformitat, creient, en tot moment, aquests cinc acusats, que ella estava conforme amb els actes sexuals que entre ells van mantenir, ni que, d'altra banda, consti acreditat que la denunciant, durant les referides relacions sexuals, es trobés en una situació de xoc o bloqueig que li hagués impedit

comunicar als cinc acusats, si així ho hagués volgut, que el seu desig no era el de mantenir-les [1]

Les violències sexuals

Pamplona, 7 de juliol de 2016. Una violació, una de les milers que es produeixen al món cada dia. Res de nou.

Pamplona, 13 de novembre de 2017. Inici del judici del anomenat cas de la manada. Inici d'un altre capítol de la història de terror sexual que totes les dones portem en la nostra memòria compartida. La víctima, qüestionada. Els autors i el seu entorn "esputen" justificacions. El terror sexual novament. Res de nou.

Pamplona, 26 de abril de 2018. Dia de la Sentència. Sentència d'abús sexual, en què no es reconeix la intimidació ni la violència. Abús. No va ser l'inici de res, però segurament va ser el final de la ceguesa [2] d'una part de la judicatura, dels mitjans de comunicació i, sens dubte, del gruix de la societat.

"Germana, jo sí que et crec". "No va ser abús, va ser violació". Clam al carrer, que posava la violència sexual en l'agenda política i pública. I ho feia des de l'espai comunitari i la sororitat. Un espai on el *nosaltres* es contraposava a la solitud i la vergonya que durant molt de temps ha acompanyat les violències sexuals.

El Codi penal espanyol dividia el delictes contra la llibertat sexual en dues categories: abús sexual i agressió sexual. La diferència entre totes dues categories semblava una qüestió d'aritmètica processal, però no era així.

Madrid, 21 de juny 2019. Tribunal Suprem. La Sentència reconeixia que sí que hi havia hagut intimidació; per tant, reconeixia que hi havia hagut una agressió sexual. Havia estat una violació. Tenia lloc una rectificació històrica, no perquè no s'hagi produït en altres ocasions, sinó degut a l'impacte que tenia aquesta Sentència en la societat. S'obria una nova bretxa en el sistema patriarcal, que algunes portàvem temps obrint en diversos espais professionals i acadèmics. Ara el debat sobre el que "ens intimida" ja no era una qüestió privada. Era una qüestió pública.

Parlar del consentiment ens ha de permetre parlar del control social, del patriarcat, de les identitats i també de la dissidència

El canvi legislatiu era imparable i els debats donaven lloc a més debats. Es trencava el silenci. I trencar el silenci sobre el que ens resulta intimidatori i violent, ens portava a obrir el debat sobre el consentiment.

Les reflexions acadèmiques i l'activisme feminista portaven molt de temps reflexionant sobre els elements que calia abordar. Un d'aquests és, sens dubte, *el consentiment*. I *el consentiment* no es podia restringir a un debat teòric, a les dones ens passava pel cos, per la memòria col·lectiva compartida.

Parlar del *consentiment* ens ha de permetre explicar quines són les bases del patriarcat que ens adoctrina per deixar de ser nosaltres mateixes i convertir-nos en una peça dels seus engranatges. Ens ha de permetre parlar dels límits de la llibertat i de l'autonomia. Ens ha de permetre explicar-nos a nosaltres mateixes allò del que no ens adonem: com el poder invisible ens acomoda. Perquè parlar del consentiment ens ha de permetre parlar del control social, d'identitats i també de la dissidència; perquè parlar de consentiment ens interpel·la a totes, independentment de quin grau d'anàlisi en fem, d'aquest consentiment. Parlar de consentiment ens fa parlar del patriarcat. Però també interpel·la a tots els homes. I, precisament per aquest motiu, és tan essencial, i es converteix en un element imprescindible per esquarterar aquest sistema.

Fa uns anys vaig escriure un text que situava aquest debat en l'estructura mateixa:

- *«El que posa les violències sexuals en l'epicentre és, precisament, el fet que són violències que són base i sosteniment del sistema patriarcal. Aquesta afirmació no és fútil, tot el contrari, és una afirmació que vol subratllar el caràcter estructural d'aquesta violència. Sense la violència sexual no existiria el patriarcat. Per tant, segurament és el moment de reconsiderar la interconnexió entre les formes que conformen les violències masclistes i constituir-les com un element més complex i més orgànic [3]».*

El consentiment sexual és un dels elements més polítics i socials, perquè ens parla dels límits acceptables i no acceptables, de què ens està permès i què no ens està permès. És un element polític perquè té a veure com ens socialitzem, en aquest aprenentatge que ens adoctrina a les normes del gènere. No està restringit al sexe. El consentiment és el predicat de les frases. És el predicat de les violències sexuals.

El consentiment en el marc de les noves legislacions

La nostra Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista [4], defineix el consentiment de la manera següent:

- Art. 3.j) Consentiment sexual: la voluntat expressa, emmarcada en la llibertat sexual i en la dignitat personal, que dona pas a l'exercici de pràctiques sexuals i l'avalua. La prestació del consentiment sexual s'ha de fer des de la llibertat, ha de romandre vigent durant tota la pràctica sexual i està acotada a una persona o a diverses persones, a unes determinades pràctiques sexuals i a unes determinades mesures de precaució, tant davant d'un embaràs no desitjat com d'infeccions de transmissió sexual. No hi ha consentiment si l'agressor crea unes condicions o s'aprofita d'un context que, directament o indirectament, imposen una pràctica sexual sense

comptar amb la voluntat de la dona.

La doctrina judicial i el món acadèmic han construït un relat sobre les condicions simbòliques i materials que ha de tenir el consentiment. Hi ha un llistat nombrós d'aquests elements, que van més enllà de les qüestions gramaticals del que és un "no" o del que és un "sí".

Passar del "no és no" a "només sí és sí" no és només una qüestió gramatical, sinó una qüestió substantiva en relació amb com actuen les representacions. Per això, la resposta dels moviments ultres, conservadors i altres grups fonamentalistes antidrets és portar el debat a "allò absurd" i pretendre despolititzar el consentiment.

Estem vivint un moment excepcional, en què podem veure, per exemple, que en les plataformes virtuals més hegemòniques (TikTok, YouTube o Instagram) s'ofereixen continguts relacionats amb el consentiment sexual. I sembla que ho fan sense mostrar contradiccions (aparentment). Ens trobem desenes de vídeos de nois "en manada" en discoteques o altres espais públics fent *performances* en què aparentment signen contractes per mantenir relacions sexuals. Les *performances* no surten d'un marc liberal, en què sembla que les relacions es donen en espais asèptics i en què les relacions de poder són anecdòtiques. Negociem contractes i ballem. Representacions de com el sistema té por.

Però la realitat es més tossuda que les xarxes, i aquesta neutralitat ens rebenta els límits del que podem justificar com a mercat de llibertats, el mercadeig de com prenem les nostres decisions, i com les defensem. I ens preguntem, entre la musiqueta de les xarxes socials: quantes de nosaltres ha llegit el contracte de compra d'Amazon abans de signar-lo? Quantes de nosaltres som coneixedores que les condicions d'una targeta de crèdit Visa depenen del país on és emesa? Quantes de nosaltres ha hagut de deixar el lloguer del pis i ha hagut de pagar la penalització per marxar abans del pis? Per què és tan difícil donar-se de baixa d'un servei telefònic? En definitiva, pots signar un contracte, però no tens capacitat de canviar els termes del contracte ni les seves condicions. En definitiva, quantes de nosaltres coneixem o podem transgredir les lleis del sistema (patriarcal, colonialista, capitalista, etc.) que controla les nostres vides? La realitat és tossuda i les respostes a les preguntes són poques o inexistents. Perquè aquests contractes no tenen vida pròpia, estan regits per normes, més enllà de la voluntat individual.

L'imperialisme cultural de la llibertat entesa com un fet individual arrossega aquests joves (els de les xarxes socials, contractes en mà) a defensar-la com si fossin els defensors de la llibertat, quan són "peons" d'un sistema. Peons virtuoses. Són els mateixos peons de grups que defensen la supremacia nacional i identitària. I no és casualitat, és que en realitat defensen el sistema dels privilegis. Els privilegis conformen l'entramat on les violències sexuals es justifiquen. Els privilegis són la clau perquè són atorgats como si fossin naturals.

Passar del "no és no" a "només sí és sí" no és tan sols una qüestió gramatical, sinó una qüestió substantiva. Per això, la resposta dels

moviments ultres i antidrets és despolititzar el consentiment

Un esclavista (empresari agressor) s'expressava així: «Si vol treballar, follem, sinó, que se'n vagi a la merda». «Si no me'n follo cap tampoc no li dono feina a cap» [5]. Ens pot escandalitzar aquesta manera d'expressar la voluntat d'abusar, però en realitat és una forma d'exercir els privilegis. Per què ha de pensar de forma diferent aquest senyor esclavista/agressor? No té motiu per fer-ho. Ell sap quin és el seu privilegi. Ell sap que l'exercici de poder que pot realitzar forma part de la manera com estan configurades les relacions de poder. Ell mana, sense excuses. No li cal justificar que les seves raons constitueixen una vulneració dels drets humans de les dones.

Conclusions

Portar el consentiment sexual a l'esfera individual i domèstica —en aquest cas a l'esfera laboral— és la forma que té el patriarcat de refermar-se, és la forma que té el patriarcat d'explicar-se. Deixar de banalitzar la violència sexual —i, per tant, deixar de banalitzar el sistema patriarcal que genera mandats de gènere totalitaris (i hegemònics, binaris i dissociats)— és una de les qüestions que ens toca abordar com a poder públic. Quan les institucions fan seu el discurs que diu que s'ha de trencar allò hegemònic i es posen deures a través de la diligència deguda és un moment important.

Encara ens trobem en la fase que les institucions necessiten fer campanyes sobre el consentiment sexual, per fer hegemònic el discurs, però sobretot per portar “a l'àmbit públic” allò que volen que es relegui a l'àmbit privat. I aquí hi ha la clau: trencar amb la colonització cultural de la sexualitat com a element individual i privat. I les institucions tenen la responsabilitat clau.

Els discursos sobre la idea que el canvi social i cultural no hauria de buscar-se en el dret penal sinó en l'educació, en els mitjans de comunicació, en les universitats requereixen més anàlisi. El dret penal no és un instrument innocu de la configuració del sistema patriarcal. Òbviament el sistema penal, entre altres qüestions, ha de garantir l'hegemonia, i el relat que supuren algunes sentències ens ho explica. La Llei orgànica 10/2022, de garantia integral de la llibertat sexual, té per davant el repte d'arrossegar el debat fora del Codi penal. Que ho aconsegueixi no depèn de la llei mateixa, depèn de la força que tinguem les institucions i les activistes per defensar el canvi cultural.

Una de les qüestions rellevants és com l'aprenentatge del terror sexual [6] va de bracet de l'aprenentatge de l'assetjament sexual, i com la configuració dels mandats de gènere de forma dicotòmica i binària condiona com afrontem l'assetjament sexual [7]. Segurament l'entrenament social sobre el gènere està molt centrat en com actuem davant de l'assetjament —com l'identifiquem de forma binària. Però novament l'enfocament sembla desviar-se a fer-ho en clau individual, quan en realitat allò necessari és veure què i com es configuren els entorns intimidatoris, hostils, degradants, humiliants o ofensius. Aquest entorn es defineix majoritàriament sota el prisma del binomi subjectivitat-objectivitat, que

en realitat és fals. Sols pot existir un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant o ofensiu si les estructures socials no reconeixen les relacions de poder en les institucions (educatives, laborals, polítiques, familiars, etc.).

Cal trencar amb la colonització cultural de la sexualitat com a element individual i privat per portar-la a l'àmbit públic, i les institucions hi tenen una responsabilitat clau

Cal generar nou discursos en què l'assetjament sexual tingui la magnitud que en realitat té en la configuració del gènere. Cal centrar esforços a desvetllar-la com una peça clau en el sistema patriarcal. I per aquest motiu cal donar contingut als drets sexuals i reproductius com drets que surten de l'esfera del sexe per articular-los en l'esfera dels drets polítics i civils. Sens dubte, i per finalitzar el consentiment és l'oportunitat de parlar de com hem de construir models dissidents del sistema patriarcal i com la llibertat sexual és un dels mecanismes més potents per descodificar les relacions de poder en clau de gènere.

REFERÈNCIES I NOTES

- 1 — Extracte de la Sentència de la Secció Segona de l'Audiència Provincial de Navarra [[disponible en línia](#)].
- 2 — “Crec que no ens quedem cecs, crec que estem cecs, cecs que hi veuen, cecs que, veient, no hi veuen”. Saramago, José (2002). *Assaig sobre la ceguesa*. Barcelona: Edicions 62.
- 3 — Pineda, Montse (2020). «Què podríem estar fent diferent? L'abordatge de les violències sexuals a Catalunya». A: Freixanet, Maria (coord.). *Violències sexuals. Política pública perseguint-ne l'erradicació. Ciutats i persones*. Barcelona: ICPS, p. 67-97 [[disponible en línia](#)].
- 4 — Vegeu el text complet de la Llei al Portal Jurídic de Catalunya [[disponible en línia](#)].
- 5 — Extracte de l'article publicat a Publico.es el 3 de novembre de 2022: «Condemnat a 42 anys de presó per abusar sexualment de sis jornaleres a Cartagena”» [[disponible en línia](#)].
- 6 — Barjola, Nerea (2018). *Microfísica sexista del poder. El caso Alcàsser y la construcción del terror sexual*. Editorial Virus.
- 7 — Toledo, Patsilí; Pineda Lorenzo Montse (2016). *L'abordatge de les violències sexuals a Catalunya. Violències sexuals un marc conceptual, teòric i ètic* [[disponible en línia](#)]. Barcelona.

Montserrat Pineda Lorenzo

Montserrat Pineda Lorenzo és secretària de Feminismes del Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat de Catalunya. És diplomada en Treball Social, amb l'especialització en salut pública i gènere. Ha treballat gairebé vint anys com a coordinadora de Creación Positiva. També ha treballat com a educadora a la Diputació de Barcelona i en programes com Actua Dona, l'Associació de Dones de Sant Boi i la Federación de Mujeres Progresistas. Ha estat presidenta del Comitè 1r de Desembre de Catalunya i vicepresidenta segona del Consell Nacional de Dones de Catalunya.